

2024. gada 1. ceturkšņa novērtējums par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo pretcikliskās kapitāla rezerves normu

2024. gada 25. marts

Pretcikliskā kapitāla rezerve (turpmāk – CCyB (*countercyclical capital buffer*)) ir makrouzraudzības politikas instruments, kurš tiek piemērots ar mērķi stiprināt kredītiestāžu kapitalizāciju, lai krīzes apstākļos kredītiestādēm būtu pietiekami laba spēja absorbēt zaudējumus. CCyB norma tiek samazināta vai atcelta, kad riski īstenojas, lai palīdzētu kredītiestādēm turpināt piedāvāt finansējumu tautsaimniecībai, tādējādi mazinot krīžu ilgumu un ietekmi.

Saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 35.⁵ pantu Latvijas Banka kā par CCyB normas noteikšanu atbildīgā iestāde reizi ceturksnī novērtē ciklisko sistēmisko risku un, ja nepieciešams, nosaka vai koriģē CCyB normu, kas attiecināma uz kredītiestāžu riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem. Katru ceturksni Latvijas Banka publicē novērtējumu par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo CCyB normu. Ja CCyB normu nav nepieciešams mainīt, spēkā saglabājas iepriekšējais lēmums par CCyB normu.

2023. gada 18. decembrī Latvijas Bankas padome pieņēma lēmumu¹ par pozitīvas neitrālas CCyB pieejas uzsākšanu². Saskaņā ar šo pieeju CCyB norma tiek uzturēta pozitīvā bāzes līmenī jau standarta risku apstākļos jeb finanšu cikla neitrālajā fāzē, kad cikliskais sistēmiskais risks nav ne paaugstināts, ne arī būtiski pazemināts. Latvijas Banka par piemērotu CCyB normas bāzes līmeni ir atzinusi 1 %. Cikliskajam sistēmiskajam riskam pieaugot, CCyB norma ir palielināma proporcionāli riska intensitātei jau no pozitīvās bāzes normas, nevis nulles līmeņa. Tādējādi CCyB kopējo prasību veido bāzes norma un cikliskā komponente, kuras apjoms tiek novērtēts katru ceturksni. Krīzes apstākļos, kā arī atjaunošanās periodā pēc krīzes, CCyB norma var tikt samazināta vai atcelta.

Lai uzsāktu pozitīvas neitrālas CCyB pieejas pakāpenisku īstenošanu, Latvijas Bankas padome lēma, ka 2024. gada 18. decembrī stājas spēkā prasība par CCyB normu 0.5 % apmērā un 2025. gada 18. jūnijā – 1.0 % apmērā. Šīs prasības kredītiestādes ņem vērā attiecībā uz riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem, aprēķinot kredītiestādei specifisko CCyB normu³.

Athlstoši 2024. gada 1. ceturkšņa cikliskā sistēmiskā riska novērtējumam Latvijas Banka nolēmj nepalielināt CCyB ciklisko komponenti. Spēkā saglabājas 2023. gada 18. decembrī pieņemtais lēmums par piemērojamo CCyB normu. Cikliskais sistēmiskais risks Latvijā joprojām ir vērtējams kā zems, ņemot vērā kreditēšanas attīstības tempu palēnināšanos, kredītu sadārdzināšanos un joprojām augstos kreditēšanas standartus, kā arī nekustamā īpašuma tirgus aktivitātes sarukumu. Iekšzemes privātā nefinanšu sektora kredītu un IKP attiecība turpina sarukt.

¹ [Latvijas Bankas 2023. gada 18. decembra administratīvais akts Nr. 444/10 "Par pretcikliskās kapitāla rezerves normas riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem, noteikšanu 1 % apmērā"](#).

² Detalizētāk skatīt "[Latvijas Bankas pieeja pretcikliskās kapitāla rezerves normas piemērošanā](#)".

³ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 25. augusta normatīvie noteikumi Nr. 137 "Kredītiestādei specifiskās pretcikliskās kapitāla rezerves normas aprēķināšanas normatīvie noteikumi".

Privātā nefinanšu sektora **kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences** turpina pamazām sarukt, taču joprojām ir negatīva gan saskaņā ar standartizēto (plašo) kredītu definīciju, gan saskaņā ar papildu (šauro) kredītu definīciju (sk. 1. tabulu, un 1. un 2. att.). Attiecīgi CCyB normas orientieris ir 0 %.

1. tabula. Galvenie rādītāji CCyB normas novērtējumam⁴

Rādītājs	Kredītu standartizētā (plašā) definīcija	Kredītu papildu (šaurā) definīcija
	2023. gada 3. cet.	2023. gada 4. cet.
Kredītu attiecība pret IKP (%)	61.0	26.3
Kredītu attiecības pret IKP novirze no ilgtermiņa tendences (pp)	-21.9	-8.4
CCyB etalonnorma (% no riska darījumiem)	0	0 ⁵

Iekšzemes kreditēšana gan nefinanšu sabiedrību (turpmāk – NFS), gan mājsaimniecību segmentos turpina palēnināties (sk. 3. att.). 2023. gada decembrī iekšzemes kredītu atlikuma gada pieauguma temps, izslēdzot vienreizējus banku sektora strukturālos efektus, saruka līdz 1.5 % (t.sk. mājsaimniecību kredītportfelis pieauga par 2.9 % gadā, bet NFS kredītportfelis samazinājās par 1.4 % gadā; sk. 4. att.). Augstās procentu likmes, nenoteiktība un vājā ekonomiskā izaugsme mazina privātā nefinanšu sektora vēlmi un iespējas aizņemties. Kreditēšanu joprojām ietekmē arī vairāki strukturāli faktori, piemēram, trūkumi uzņēmējdarbības vidē, vājā būvniecība, sekla kapitāla tirgus, demogrāfiskie faktori.

Privātā nefinanšu sektora parāda un tā apkalpošanas slogs ir zems, taču augsto procentu likmju ietekmē turpina pieaugt mājsaimniecību un NFS procentu maksājumu un IKP attiecība (sk. 5. att.). Līdz šim kredītportfeļa kvalitāte ilgstoši uzlabojās, bet 2023. gada 4. ceturksnī kopējā kredītportfelī nedaudz pieauga 2. posma kredītu īpatsvars (sk. 8. att.). Tomēr kopumā aizņēmēju finansiālā noturība saglabājas laba.

Nekustamā īpašuma tirgus aktivitāte turpina pakāpeniski sarukt – 2024. gada janvārī-februārī kopējais nekustamā īpašuma pirkumu darījumu skaits bija par 2.2 % zemāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Mājokļu cenu gada izaugsme turpināja palēnināties – 2023. gada 4. ceturksnī Centrālās statistikas pārvaldes mājokļu cenu indeksa gada pieauguma temps bija 1.0 % (sk. 6. att.), bet ceturkšņa pārmaiņu temps bija -2.5 %. Sērijveida dzīvokļu piedāvājums ir vēsturiski augstā līmenī. To cenas no 2022. gada jūnija līdz 2024. gada februārim kumulatīvi samazinājās par 12.8 %. Savukārt jauno mājokļu cenu izaugsme saglabājas noturīgi augsta ierobežotā piedāvājuma un augstāku būvniecības izmaksu dēļ – 2023. gada 4. ceturksnī jauno mājokļu cenas bija par 11.6 % augstākas nekā pirms gada.

Par zemu ciklisko risku liecina arī joprojām vājā Latvijas **makroekonomiskā attīstība**. Ierobežojošās monetārās politikas ietekmē sarūk ne tikai inflācija, bet arī ārējais pieprasījums. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes novērtējumu 2023. gadā sezonāli koriģētais IKP saglabājās 2022. gada līmenī. 2023. gada 4. ceturksnī IKP gada pieaugums jau bija pozitīvs (0.4 %), un sagaidāms, ka 2024.–2025. gadā ekonomiskā aktivitāte pakāpeniski uzlabosies, ņemot vērā mājsaimniecību pirk spējas kāpumu, investīciju pieaugumu un labākas eksporta izredzes. Inflācijas mazināšanās un reālās algas pieaugums pozitīvi ietekmē mājsaimniecību finansiālo noturību. Savukārt ES fondu

⁴ Šaurajā kredītu definīcijā ietverti kredītiestāžu NFS un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti un uzpirktie parāda vērtspapīri, bet plašajā definīcijā – NFS un mājsaimniecību saistības pret kredītiestādēm, kā arī to aizņēmumi no nebanku finanšu institūcijām vai citām NFS.

⁵ Latvijā šauri definēto kredītu dati sniedz labāku krīzes signalizējošo informāciju, tādēļ CCyB etalonnorma, kas aprēķināta, balstoties uz šauri definētajiem kredītu datiem, kalpo kā CCyB normas orientieris.

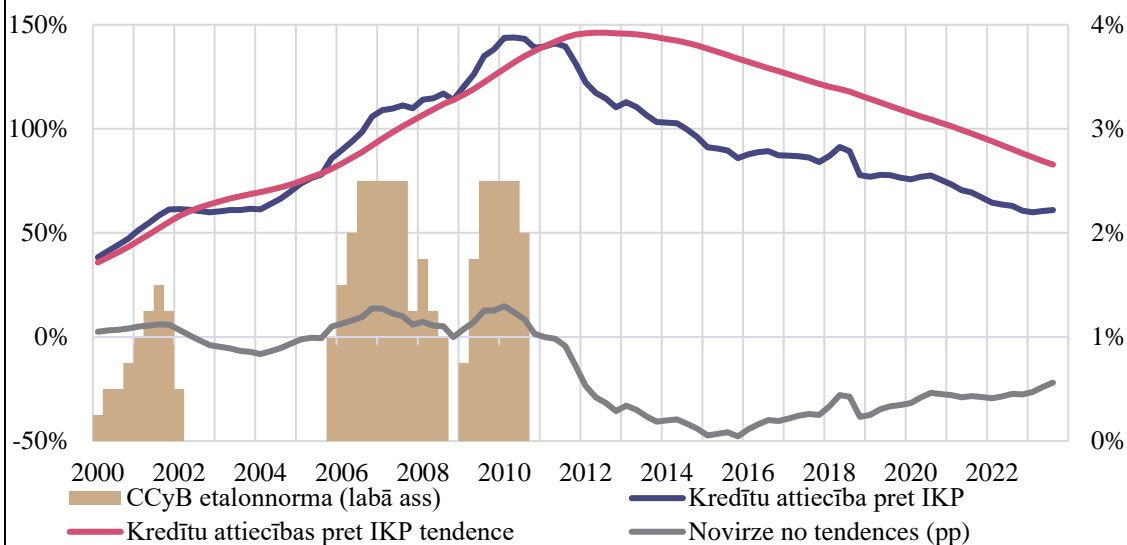
finansējuma apguve veicina investīciju aktivitāti. Tekošā konta deficīts 2023. gada 4. ceturksnī mazinājās līdz -1.6 % no IKP (sk. 9. att.). To lielā mērā ietekmēja importēto minerālproduktu cenu pārmaiņas, kā arī neliela uzlabošanās eksporta sniegunā.

Latvijas Bankas izstrādātais⁶ **saliktais sistēmiskā cikliskā riska rādītājs** (turpmāk – SCRR) saruka no 5.3 punktiem 2023. gada 3. ceturksnī līdz 5.1 punktam 2023. gada 4. ceturksnī. Tas joprojām atrodas zem augstāka par vidēju riska robežas (sk. 11. att.).

⁶ Papildu informācija par SCRR metodoloģiju pieejama Latvijas Bankas 2020. gada Finanšu stabilitātes pārskata 1. pielikumā (https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf%20).

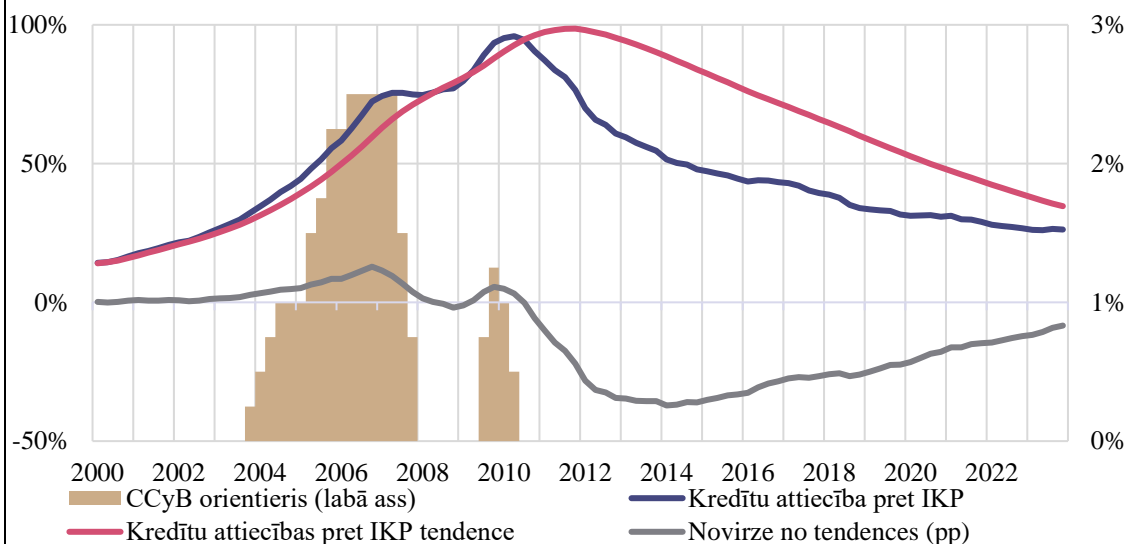
1. pielikums. Finanšu ciklu raksturojošie rādītāji

1. att. Standartizētā kredītu un IKP novirze

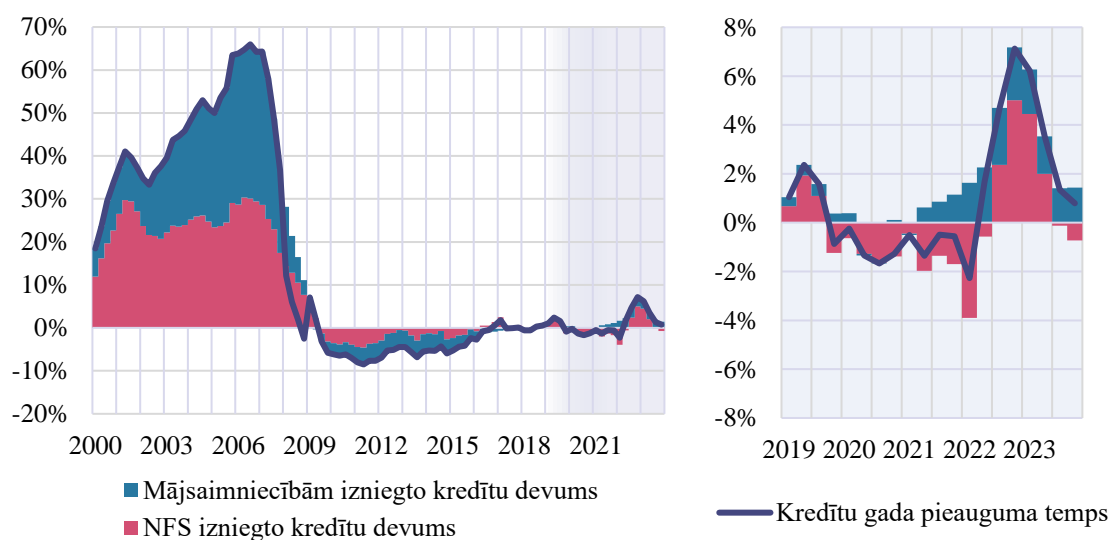
Avots: Latvijas Banka, CSP.

2. att. Papildu kredītu un IKP novirze

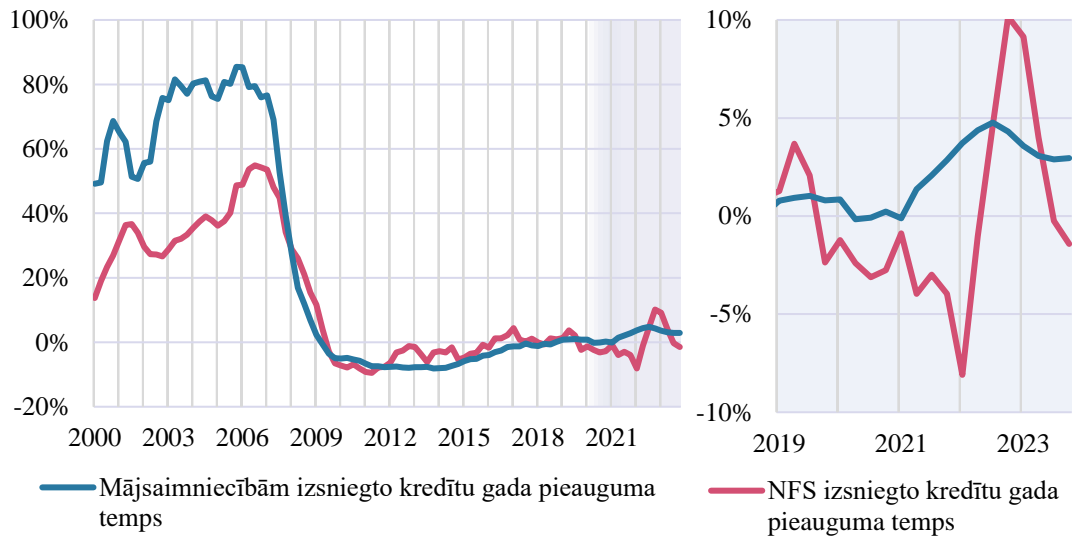
Avots: Latvijas Banka, CSP.

3. att. Kredīšanas attīstība

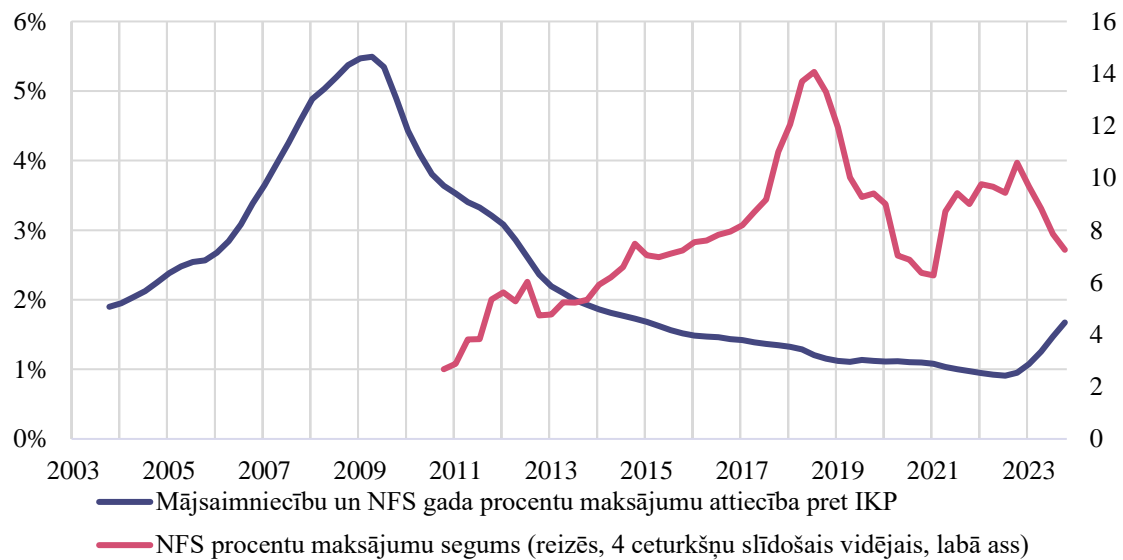
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

4. att. Kreditēšanas attīstība – mājāsaimniecībām un NFS izsniegto kredītu gada pieauguma tempi

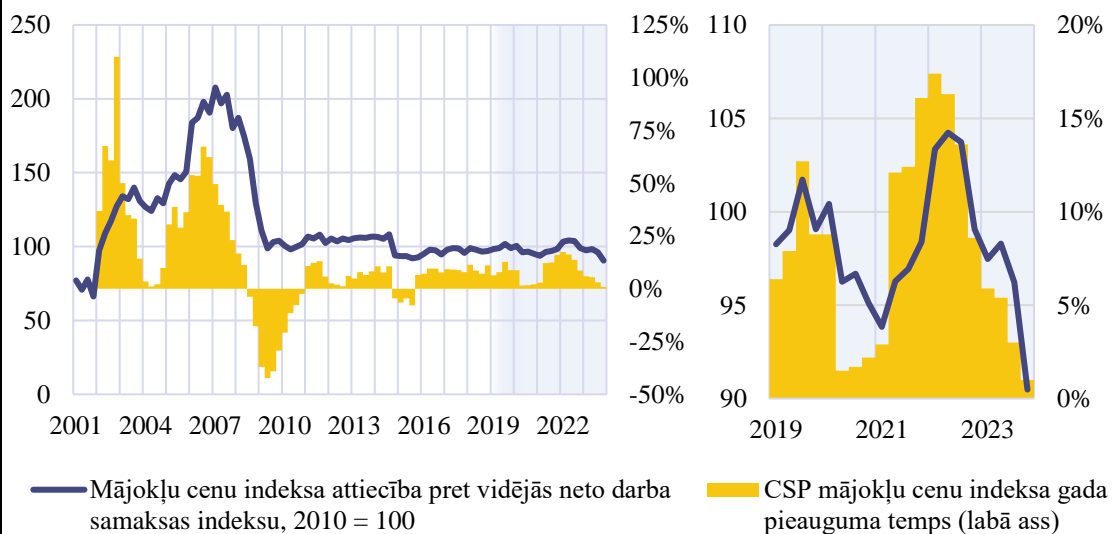
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

5. att. Privātā nefinanšu sektora parāda apkalpošanas slogs

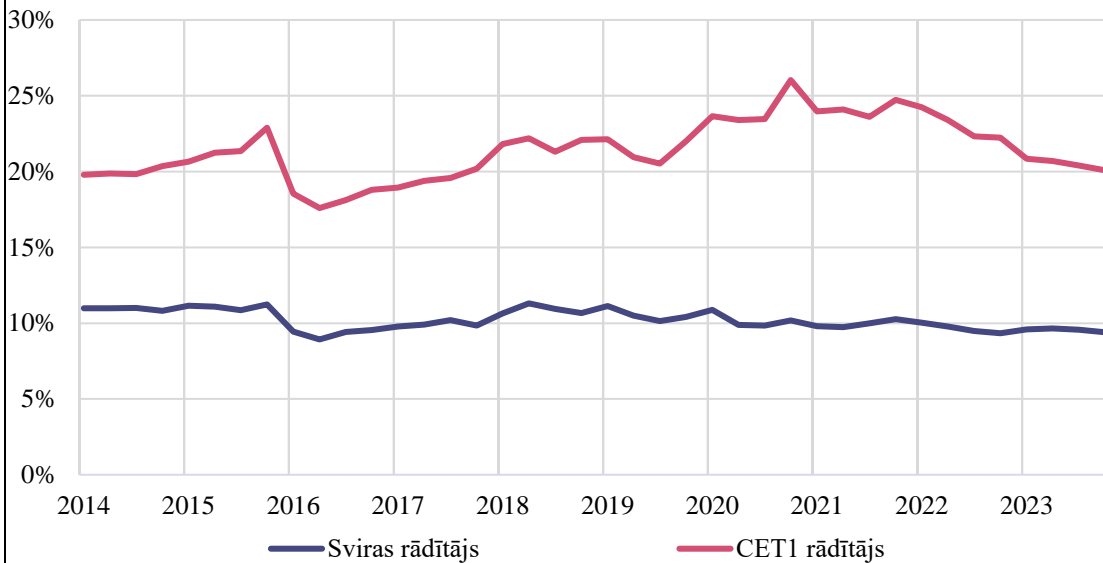
Avots: Latvijas Banka, CSP. NFS procentu maksājumu segums – peļņas pirms nodokļiem un procentu maksājumiem attiecība pret procentu maksājumu izmaksām.

6. att. Iespējamā nekustamā īpašuma cenu pārvērtēšana

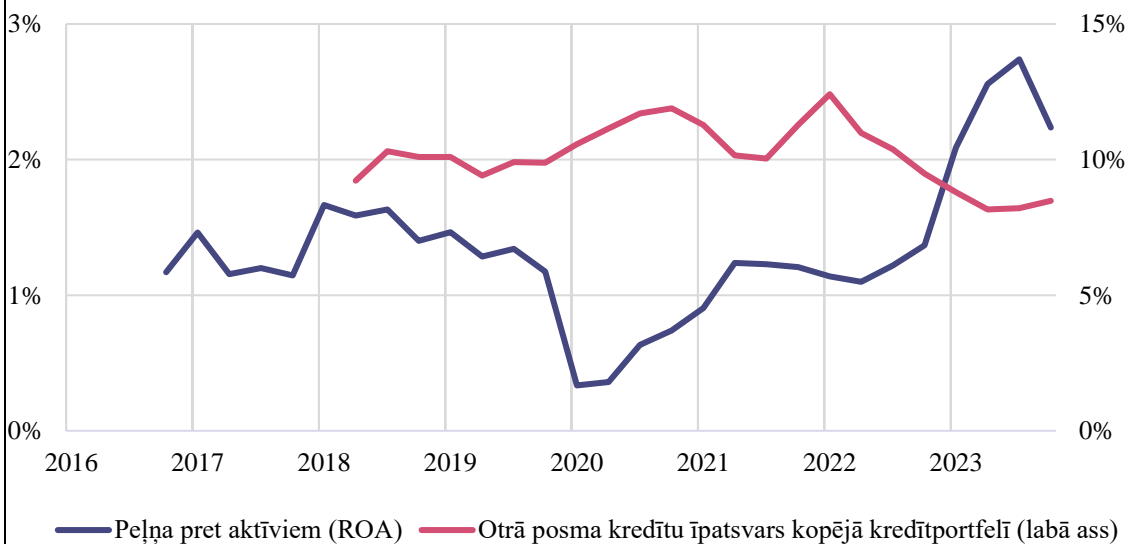
Avots: CSP.

7. att. Banku bilanču noturība – kapitalizācija

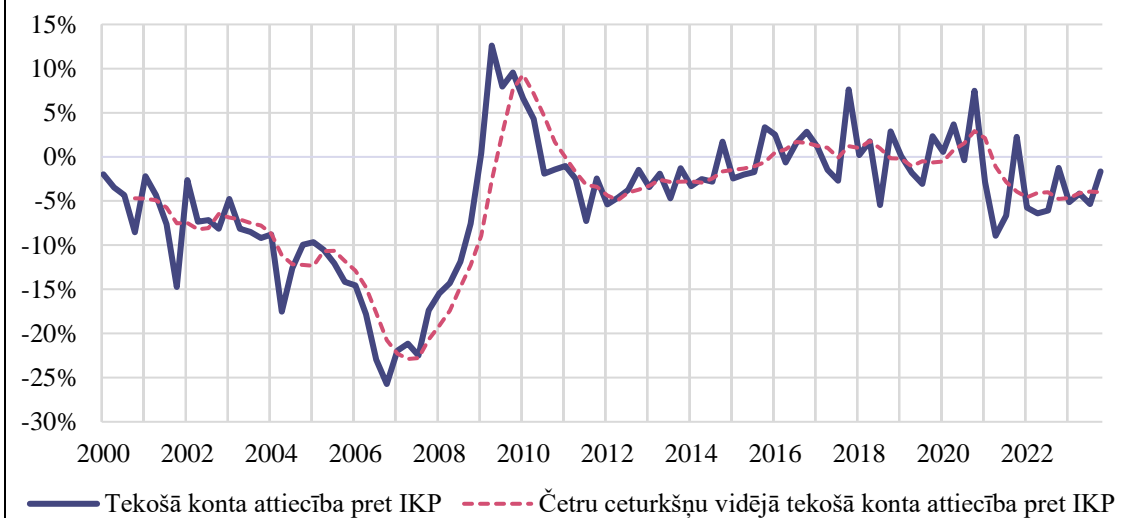
Avots: Latvijas Banka. Piezīme: Iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojās uz publicēšanas brīdi.

8. att. Banku bilanču noturība – peļņitspēja un aktīvu kvalitāte

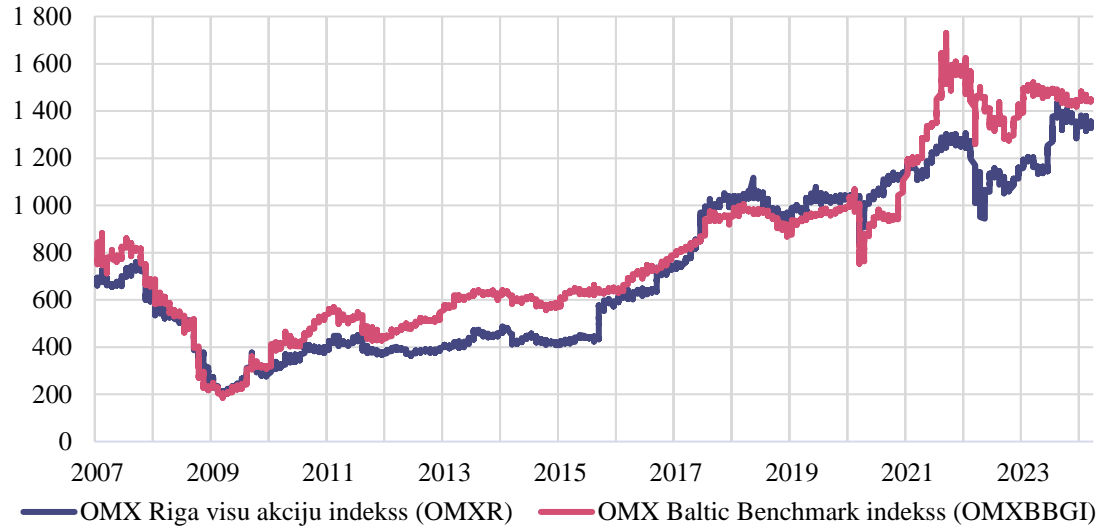
Avots: Latvijas Banka. Piezīme: Iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojās uz publicēšanas brīdi.

9. att. Ārējā nesabalansētība

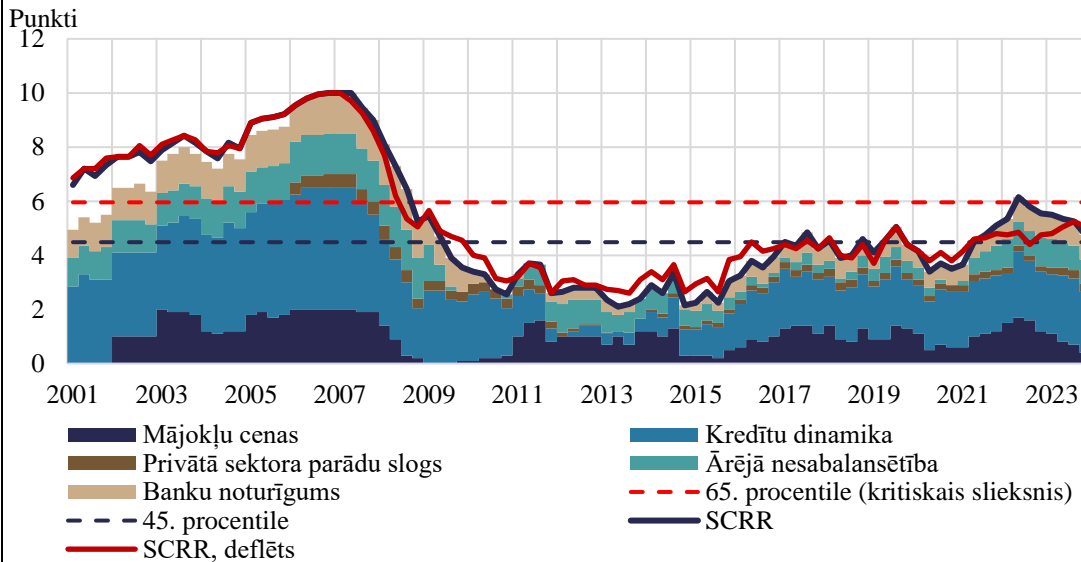
Avots: Latvijas Banka, CSP.

10. att. Potenciāli nepareizi iecenoti riski

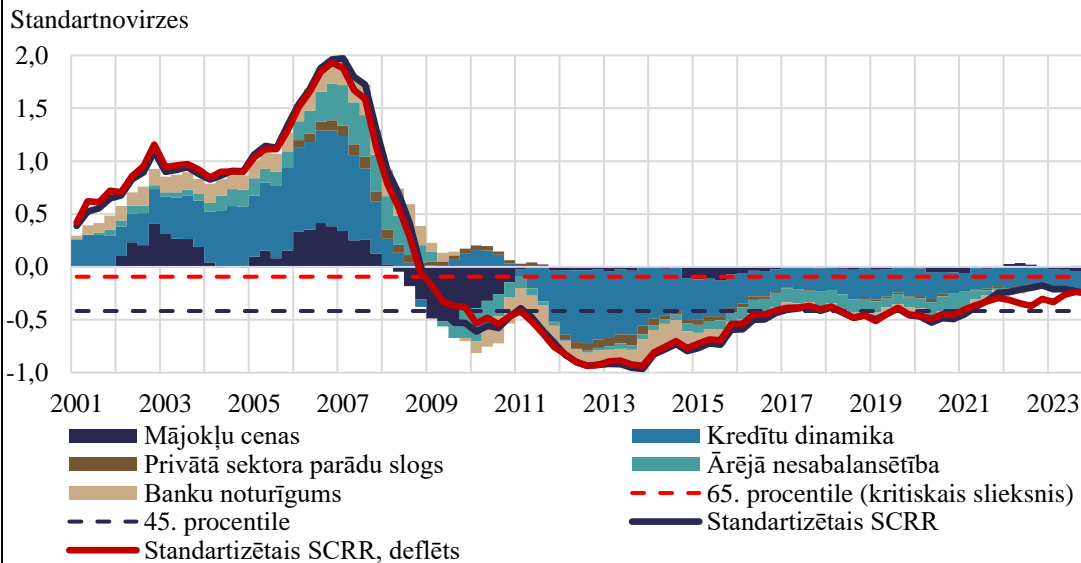
Avots: Bloomberg.

11. att. SCRR – procentiņu metode

Avots: Latvijas Banka, CSP.

12. att. SCRR – standartizētā metode

Avots: Latvijas Banka, CSP.